

ЯЎГЕН ПЕТРАШЭВІЧ

Балада пра Грунвальд

Перамагчы — задача ваяра,
падзею векаславіць —
мэта паэта-песняра.

1

Чуюць голас зазыўны славяне,
Абьякавым быць ніхто тут не ў стане.
Падымайцеся, Польшча, Расія, Украіна, Малдова й Літва!
Нас чакае вялікая бітва.
Ад спусташальных крыжацкіх набегаў
Стаміліся людзі,
Надзейны адпор ім учынены будзе.

2

Нястомна куюць кавалі
Кальчугі, мячы, дзіды й латы
У кузнях гарачых.
А як жа іначай?
У народзе падымаюцца помсты хвалі
У гарадах, паселішчах, вёсках,
І дыбіцца ў сэрцах хваля народнай адплаты.

3

Князь Гарадзенскі
Ля Каложскай царквы
Збірае народнае веча
І будзе казаць:
— Грамада!
Парадаваць вас не маю чым.
Дык узнімем мячы на крыжацкую нечысць?
— Узнімем мячы! —
Узнёсла гудзе веча.

4

Гараджане-мужчыны на палянцы збіраюцца спраўна.
Сякуцца на мячах заўзята,
А пазней — сапраўдна.
І прыгаворваюць:

«Бі свой свайго, каб чужыя баяліся».
(Нават найміты татары-інструктары бойцы здзіўляліся.)

5

Былі выпадкова з маладых «паранення»,
А старэйшыя ваяры супакойвалі парадамі:
— Кажы, перастала балець!
Прыкладвалі чыстацел ці трыпутнік —
І неўзабаве гаіліся раны з дапамогаю Божай.

6

А хлапчুকі маладыя здалёк пільна назіралі,
Як дарослыя ваяры «ў вайну гулялі» —
Скуль ім ведаць,
Што Тэўтонскія рыцары іх чакалі з мячамі
У далёкім краі?

7

Спрытна гарцуюць ваяры на выгане
На турніры з дзідамі на конях.
Пад баявой харугвай Пагоні
Набіраюцца баявога спрыту, ахвоты,
Сякуцца ў бойцы да сёмага поту —
А потым едуць купацца ў рэчцы
І песню заводзяць, дарэчы:

Нёман сіні

Плыве струмень з далячыні,
Набірае сілы моц,
Прыгажун мой Нёман сіні,
Льешся ўдаль, як шчасны лёс.

Промнем сонечным сагрэты,
Дорыш мору свой паклон.
Не стрымаць твайго імпэту,
Хваль чароўны перазвон.

Дорыш сілу і пачуцці —
Шчырых сэрцаў уладар.
Ты калыска ў нашым свеце,
Наймільшы Божы дар.

8

Да берага крочаць дзяўчаты,
Верныя наказу матулі,
Нясуць паласкаць ручнікі і кашулі.
І хлопцам у адказ летняй хвілінкай
Пяюць Купалінку.

Радуйся, Купалінка

Рана на Івана
Кветачкі збірала.

Прыпеў:
Радуйся, Купалінка,
Купалінка

Кветачкі збірала,
Вяночак сплятала.

Прыпеў.

Вяночак сплятала,
На ваду пускала.

Прыпеў.

На ваду пускала,
Яна сустракала.

Прыпеў.

Яна сустракала,
Ручку падавала.

Прыпеў.

Ручку падавала,
Нарачонай стала.

Прыпеў:
Радуйся, Купалінка,
Купалінка.

9

А хлопцы сваволяць з ахвотай:
Апырскваюць дзяўчатам ножкі.
Ці хто з іх крыўдуе залётам?..
Ні трошкі.

10

Раптам ляцяць вершнікі ва ўвесь апор,
З гікам зухаватым выкрыкваюць моцна:
— Заўтра ў поўным баявым вайсковы збор
На ўсходзе сонца.

11

І на ўсходзе Ярылы-сонца,
Як першы промень глянуў у аконца,
Хтосьці галосіць:
«Прачніся, люд любви!»
У ноч развітальную людзям было не да сну,
Зазыўна ваяроў склікаюць трубы
На бой, на вайну.

12

Шэрагамі стаіць на плошчы дружына.
Князь на белым кані аб'язджае,
Косіць на ўсіх вачыма.
Трапечка княжае сэрца.
Трывожная прычына...
Ці адзіная мая дружына?
Пытае проста:
— Мо хто забыўся чаго на расстанне?
— Княжа, забыўся пацалаваць дзяўчыну-нявесту...
Дружына ўся заліваецца смехам.
— А не забыўся ты меч? Была б тут пацеха!

13

Стары святар, як голуб белы,
Шэрагі ваяроў абходзіць
І святой вадою тройчы накрыв кропіць.
— Божа наш, дапамажы рабам тваім у ліхую гадзіну.
Хор стройна і дружна псалом пяе з уздымам.

14

Абоз, гарматы, пешыя і вершнікі на конях
На захад бяруць накірунак павольна
Пад харугвай баявой Пагоні,
Аж кроў прылівае ў скроні.
Дзяўчаты хусцінкамі белымі выпіраюць слязіны,
Матулі набожна ваяроў хрысцяць у спіны.
Здалёк чуваць развітальныя трубы:
«Бывай, край наш любы».

Тры брацікі

Ішлі дарогаю,
Ішлі з трывогаю,
Ішлі ў паход салдацікі,
А на світаначку
Выйшлі на ганачак,
Родныя выйшлі брацікі.

Старэйшы меч нясе,
Другі каня вядзе.
Здалёк у паход труба заве.
А той малодзенькі,
Хлопчык прыгожанькі,
Родную песеньку пяе:

— Вазьмі нас, браціку,
Вазьмі нас, родненькі,
Вазьмі з сабою на вайну.
— Вазьму я востры меч,
Вазьму я коніка,
А вас у хаце пакіну.

Паеду смела ў бой,
Мае сябры са мной,
А ў сэрцы слова матчына:
Сыноч, аберагай
Наш мілы родны край,
Цудоўную нашу спадчыну.

15

У шматвёрстым суровым паходзе
З ранку і да зары
Пасябравалі між сабой князі, коннікі, ваяры,
А вечарамі на кожным прывале
Пры вогнішчах
Песні ды іскры да неба ўзляталі.

Пойдзем наперад дружна

Пойдзем наперад дружна,
Нас, пэўна, выбраў час.
Воля, сябры і мужнасць
Моцна яднаюць нас.
А за спінаю вояў
Бацькаўшчына ляжыць,
На вострых дзідах — воля
Гранямі зіхаціць.
Гэй, перад намі Грунвальд,
Дай сілы, родны край.
Не замаўкай харугва,
Не замаўкай, спявай.

16

Войска Вялікага Княства Літоўскага
Складалася з баявых харугваў выбітных,
І харугваў землякоў, пад гербам «Пагоня»,
Радавітага герба «Калумны» Вітаўта.

17

Слаўныя рыцары сталі ў харугвах:
Віленскай, гродзенскай, трокскай,
Ковенскай, лідскай, навагрудскай,
Полацкай, медніцкай, віцебскай,
Брэсцкай, смаленскай, кіеўскай,
Драгічынскай, камянецкай, ваўкавыскай,
Старадубскай, пінскай...
А ўсяго іх было пяцьдзясят з лішкам.

18

Татарскім дапаможным аддзелам
Кіраваў хан Джэалал-ад-Дзін,
Смаленскімі і мсціслаўскімі харугвамі –
Князь Сямён Лінгвін,
Падольскімі – Іван Жэявід,
Літоўскімі – Пётар Гапгольд і Манівід.

19

Пад галоўнай харугвай Польшкага каралеўства
(Белы арол на чырвоным полі)
Адмысловыя рыцары стаялі.
Побач стаяла шыкоўна Гоньча харугва.
(З двума залатымі крыжамі ў блакітным полі.)

20

Казалі князі:
– Ваяры!
Будзе крывавае сеча з ранку да вечара,
Тут шкадаваць няма чаго.

21

Перад боем уначы
Усім не да сну.
Воі не змыкаюць вочы,
Хто меч точыць,
Хто моліцца: «Госпадзі, абарані маю душу»,
А хто шэпча малітву «За радзіму Літву».

22

Прыціхла ўсё ў абозе,
Хтось крадком слязу выцірае,
Хто ўсхліпвае, каб не чулі:
– Дапамажы, літасцівы Божа,
Пабачыць ізноў свой родны край
І на бацькаўскім парозе
Сустрэцца з роднай матуляй.

23

А маладым ваярам
Вайна, як гульня.
Не церпіцца ім штосьці,
І бестурботна ў прыцемках
Гуляюць сабе ў косці.

24

У вячэрняй цішы
Песня чутна там на ўзгорку.
Яе падхапілі на слых.
Магчыма, тут яна і недарэчы,
Але прыслухацца...
Жыве ў ёй ліцвінскі дух,
І так магічна яднае сяброў сардэчна.
А песню вядзе, як мёд, густым тонам
Ваяр з-пад Слоніма Конан.

Князю Вітаўту віват!

Слухай песню, ваяры,
Нос трымайце дагары.

Прыпеў:

Гэй, гэі, гэі!
І во-ха-ха!
Нос трымайце дагары.

Пакажы сябе, Літва,
Будзе моцная бітва.

Прыпеў:

Гэй, гэі, гэі!
І во-ха-ха!
Будзе моцная бітва.

Пад Грунвальдам будзе бой,
Павядзе нас князь Вітольд.

Прыпеў:

Гэй, гэі, гэі!
І во-ха-ха!
Павядзе нас князь Вітольд.

Хай адведае крыжак
Гартаваных мечаў смак.

Прыпеў:

Гэй, гэі, гэі!
І во-ха-ха!
Гартаваных мечаў смак.

Князя моцная рука —
Крыжакам даць драпака!

Прыпеў:

Гэй, гэі, гэі!
І во-ха-ха!
Крыжакам даць драпака!

25

Заціхла песня,
І гоман змоўк раптоўна.
Пакрыла ноч усё чорнай коўдрай,
Толькі месяц двухрогі не дрэмле —
Штосьці хоча падгледзець.
Вісіць на варце ў небе.

26

Як толькі пырснулі сонца першыя промні,
Ваяроў разбудзілі сурмы і горны.
Князь Вітаўт гарцуе на белым кані,
Натхняе вояў стойка трымацца ў змаганні,
Вецер палашча харугву з выявай «Пагоні»,
Суровыя твары вояў у маўчанні.

27

Ля князя Вітаўта збіраюцца маладыя ваяры,
Каб перад бітваю пасвяціў іх у рыцары.

Песня маладых рыцараў

Гэй, узніміце харугвы,
Вояў склікайце сурмы.
Пад дроб барабанаў плячо да пляча.
— На коні!
— На коні!
— Пагоня!

— Пагоня!
Ударым!
Хай помніць назаўжды крыжак
Мяча загартаваны горкі смак.
Хай помніць назаўжды крыжак
Мяча загартаваны горкі смак.
Гэй, гэі!

28

Крыўду і помсту неслі здалёк вяльможна
На паказ усяму свету.
Які дзень удаўся прыгожы,
Божа, дзякуй за добрую прыкмету.
А там у варожым стане
Трывожна гучаць горны,
Даносіць вецер гукі паходнага аргана,
Манахаў спеў манатонны.

29

Не спяшаўся нават кароль Ягайла,
Але ірваўся ў атаку князь Вітаўт.
Кароль павольна апранаў латы,
Сеў на каня баявога спрытна,
Выехаў на ўзгорак, вярнуўся ў даліну,
Надзеў шалом новы,
Наваспечаным рыцарам казаў прамову з хвіліну:
— Хай жыве Польшча, Літва і Карона!

30

Раптам вестку даносяць стражнікі:
— Прыбылі два герольды важныя.
У аднаго на грудзях знак,
Знак Свяшчэннай Рымскай імперыі —
Чорны арол у залатым полі,
А ў другога — герб шчацінскіх князёў —
На белым полі грыф чорны.

31

Герольды ўткнулі ў зямлю два мячы калёныя
З надпісамі-праклёнамі:
«Drink blud» — «Пі кроў» —
Ад хохмайстра і вялікага маршала
Каралю Польшчы і князю Літвы

І на словах сурова перадалі выклік да бітвы:
«Калі ж, можа, вялікаму князю і каралю
Не хапае прасторы, — казалі пасланцы, —
То мы адыдзем колькі трэба,
Каб даць месца».

32

— Мячоў у нас і сваіх хапае,
А прасторы насамрэч мала, — сказаў Ягайла.

33

І на самай справе ордэнскія войскі
Манеўрамі падманнымі пасунуліся назад,
Адкрываючы даліну з перашкодамі,
Замаскаванымі ямамі, каб заманіць у пастку
Баявыя дружыны.

34

Князь кажа:

— Быў гонар закрануты кожнага з вояў!
— На Грунвальд!
— На Грунвальд! —
Гул пракаціўся па цэлым полі.
І па загадзе бліснулі на сонцы мячы —
Шматгэсячная армада на крыжакоў імчыць.
Літоўскае войска з паклічам «Вільня»
Пайшло ў атаку.
І з захаду, спяваючы «Багародзіцу»,
Рушылі палякі.
Крыжацкія гарматы паспелі
Даць два залпы,
І заціхлі яны, як і лучнікі, арбалетнікі,
Бо напорам вояў былі выбітыя.

35

Наперадзе імчалася лёгкая конніца
Хана Джэлал-ад-Дзіна.
Іх крываваыя мячы іскрыліся на сонцы,
Пулялі арканами са свістамі і гікамі,
І за хвіліну частка іх трапіла ў пасткі-ямы,
Але страты былі невялікія.

36

Ваяр малады адчайна рынуўся ў бой
І ўпаў ад смяротнае раны.
Канале ён разам з надзеяй святой,
Звалены дзідай варожай з сядла,
Коньмі здратаваны.

37

Як джала, укалола воя крыжацкая дзіда,
Божа, дай сілы ў сядле ўтрымацца.
Што кружыш над полем, чорнае вараннё, як прывід?
Здабычы вам не дачакацца!
Каму наканавана жыць — таму ў жывых застацца.

38

Дзве стыхіі сышліся, як агонь і вада,
На Грунвальдскім пякельным абшары —
Паклікала помста — ліхая бяда
Стаць з ворагам твар да твару.

39

Пад напорам крыжацкай навалы
Вялікая каралеўская харугва ўпала
З выявай Белага арла.
Але ў тую ж хвілю
Яе падхапілі.
Для крыжакаў здалося —
Крытычны момант настаў,
І пачуўся пераможны спеў:
«Хрыстос паўстаў»!

40

І тут не дарэмна
Ягайла наладзіў падмацаванне напярод —
Цераз лес
Паслаў засаду патаемна
Да правага фланга крыжакам у абход.

41

Ульрых фон Юнгінген
Сам на чале атакуе каралеўскую армію.
А на самога караля Ягайлу напад адбыўся —
Леапольд фон Кёкерытц, адважны рыцар,
Што падпяразаны залатым поясам, здаля
Разагнаў каня і дзідай цэліў у караля.
Ягайла прыняў выклік без дзіва
І параніў рыцара дзідай.

42

А рыцар Алешніцкі Збігнеў
Пульнуў у Ульрыха фон Юнгінгена дзідай.
Але дарэмна.
Той, як сведкі гавораць,
Усміхнуўся і падбіў дзіду ўгору...
Пусціўся за Алешніцкім удагон,
Але вярнуўся, пабаяўся трапіць у палон.

43

Князь Вітаўт прымае тактычны ход — падманку:
Праваму флангу адступіць дае каманду.
За воямі крыжакі ладзяць пагоню — пераслед слынны
І натыкаюцца на засаду ўкраінцаў, малдаванаў, ліцвінаў.
Звон сталёвых мячоў аб тарчы і шлемы,
Крыкі вояў, енк параненых,
Іржанне коней
Зліліся ў адну какафонію.

44

Правыя і левыя флангі крыжакоў
Акружаліся паасобку менавіта,
Не вытрымалі напору, з жарам
Былі ўшчэнт разбіты.
Здаліся рыцары Хэлмінскай зямлі,
Замежныя «госці» — найміты харугвы здалі.
Перасталі супраціўляцца венгры, чэхі, мараўцы, швейцарцы.
Здаваліся: хто ў жывых здолеў застацца?

45

Рэштка крыжакоў замацавалася ў абозе,
Пабудавалі барыкады,
Сцягнулі гарматы.
Але гэта ім не дапаможа...
Лагер быў здабыты,
Абаронцы перабіты.
Забітых — тысячы, раненых — споўна,
У аблогу трапіў хохмайстар галоўны.

46

Загінуў хохмайстар Ульрых фон Юнгінген,
І амаль усе саноўнікі — марна:
Вялікі комтар, вялікі маршал,
Вялікі штатнік, скарбнік...
І цэлы шэраг военачальнікаў.
Страціў жыццё Генрык фон Швельбок —
Камандзір вайсковага аддзела з Тухолы,
Што перад бітвай казаў узнёсла:
— Пакуль не афарбую меч кроўю ворагаў,
Не пакладу ў похву.

47

Аб'яднанае саюзнае войска
Здзейсніла справу з адвагай.
Крыжацкай навалі ўчынена помста.
Ці запануе ў жыцці раўнавага?
Суд ідзе звыш, напэўна, над усім гэтым,
Толькі не людзі правяць Сусветам.

48

Стамілася купальскае сонца,
Спусціцца за лес павінна.
Заціхлі енкі і стогны хлопцаў —
Смерць абняла крыжакоў, палякаў, ліцвінаў.
Цёмным начным пакрывалам пакрыты воі,
Сном вечным заснулі на полі.
А там на Радзіме ў неспакоі кожную хвілю
Сыноў з паходу чакаюць матулі.

49

Разбіты тэўтонцы з усёй сваёй світай
Саюзным напорам павальным.
Сорак крыжацкіх харугваў здабыта
У бітве пад самым Грунвальдам.
Саюзныя войскі крыжакам учынілі
Акружэнне накшталт купальскага вянца,
З той пары ордэн абяссілеў —
Гэта быў пачатак канца.

50

Грунвальдская бітва разбурыла падмурак
Тэўтонскай структуры і ладу.
Паклала пачатак заняпаду.
Падзея адбылася пры Грунвальдзе
У 1410 годзе,
Далі адпор набегам крыжакоў —
І годзе!

03.04.2014

нарадзіўся ў 1930 годзе ў вёсцы Падбараны Мастоўскага раёна. Настаўнік музыкі, закончыў Мінскую музычную вучэльню. З'яўляецца членам Гродзенскага клуба кампазітараў-аматараў. Аўтар скульптур для літаратурнага музея ў Гудзевічах. Узнагароджаны Дыпламам абласнога конкурсу кампазітараў-аматараў Гродзеншчыны за цыкл песень-балад на гістарычную тэматыку на вершы Я. Чачота. Выдаў зборнікі паэзіі «Пасынкі» і «Віншаванкі».

